

CEBUD Working Paper

November 2020

**REMI: instrument voor een gelijkwaardige beoordeling van de financiële
behoefte en het bepalen van aanvullende financiële steun door OCMW's**

Bérénice Storms en Marieke Frederickx

CEBUD WORKING PAPER 20.02

www.cebud.be

CEBUD - THOMAS MORE KEMPEN VZW - KLEINHOEFSTRAAT 4 - 2440 GEEL

© 2020 by CEBUD, Thomas More. All rights reserved. Short sections of text, not to exceed two paragraphs, may be quoted without explicit permission provided that full credit, including © notice, is given to the source.

REMI: instrument voor een gelijkwaardige beoordeling van de financiële behoeftigheid en het bepalen van aanvullende financiële steun door OCMW's

*Bérénice Storms & Marieke Frederickx
November 2020*

OCMW's slagen er als maar moeilijker in om voor de grote en diverse groep financieel kwetsbare burgers het recht op een menswaardig leven te realiseren. Dat de leefloonbedragen en de minimuminkomsten uit sociale zekerheid en arbeid te laag zijn voor gezinnen om een behoorlijke levensstandaard te realiseren is al lang geweten. De laatste jaren zien we dat, ondanks alle goede voornemens hierover in regeerakkoorden, een substantiële en structurele verhoging van de minima in ons land niet werd verwezenlijkt. De OCMW's zien zich dan ook in toenemende mate genooddaakt om aanvullende steun toe te kennen. De mate waarin en de wijze waarop ze dit doen verschilt echter sterk. Hierdoor is het recht op een menswaardig leven, zoals dat door de grondwet aan alle Belgen wordt gewaarborgd, sterk afhankelijk van de woonplaats van burgers.

In deze paper lichten we toe hoe de REMI-tool (REMI: Referentiebudgetten voor een Menswaardig Inkomen), die werd ontwikkeld om individuele leefsituaties te beoordelen vanuit een gemeenschappelijk behoefte- en analysekader, enerzijds kan leiden tot een meer gelijkwaardige behandeling van kwetsbare burgers en anderzijds door de hogere overheden kan worden ingezet als een monitoringsinstrument voor een zachte aansturing en meer stroomlijning van de OCMW's.

In een eerste paragraaf situeren we de rol die OCMW's spelen om voor alle burgers de voorwaarden te creëren met het oog op de realisatie van een menswaardig leven. In de tweede paragraaf bespreken we de mate waarin de OCMW's erin slagen om deze opdracht naar behoren te vervullen en op welke drempels ze hierbij botsen. We tonen aan dat OCMW's er niet altijd goed in slagen om een nauwkeurige diagnose van behoeftigheid te maken en een gelijkwaardige behandeling van hulpbehoevende gezinnen te waarborgen. Om hieraan te verhelpen werd de REMI-applicatie ontwikkeld. REMI maakt gebruik van de referentiebudgetten om een goed zicht te krijgen op alle noodzakelijke uitgaven van een gezin. Door het budget, dat op maat van ieder gezin wordt berekend, te vergelijken met het totaal netto gezinsinkomen kunnen uitspraken worden gedaan over de mate waarin gezinnen over voldoende financiële middelen beschikken om een menswaardig leven te leiden. We gaan na in welke mate verschillen tussen en binnen OCMW's door het gebruik van REMI worden verkleind. Verder bespreken we hoe deze tool niet alleen de OCMW-dienstverlening kan versterken, maar ook lokale en bovenlokale overheden kan bijstaan in het monitoren van een doeltreffend armoedebestrijdingsbeleid en een eigen bijdrage kan leveren aan het onderzoek naar de ontwikkeling van valide, robuuste referentiebudgetten. In de laatste paragraaf vatten we de belangrijkste bevindingen samen en concluderen we.

1 MENSWAARDIG LEVEN EN DE ROL VAN OCMW'S

Het OCMW heeft als opdracht "eenieder in de mogelijkheid te stellen een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid" (artikel 1, OCMW-wet). Om dit te realiseren brengt het OCMW het recht op maatschappelijke integratie (RMI-wet van 26 mei 2002) en het recht op maatschappelijke dienstverlening in de praktijk (Organieke Wet betreffende de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn van 8 juli 1976, beter bekend als de OCMW-wet).

De RMI-wet biedt weinig discretionaire ruimte: OCMW's passen als gedecentraliseerde dienst de federale wetgeving toe bij het toekennen van leefloon en de begeleiding naar activering. Het omgekeerde geldt voor het recht op maatschappelijke dienstverlening die bepaalt dat OCMW's curatieve en preventieve acties moeten ondernemen om maatschappelijke participatie bevorderen. Hier beslissen OCMW's autonoom over de wijze waarop het sociaal onderzoek gebeurt en over de aard en de omvang van de hulp- en of steunverlening die het meest aangewezen is, gegeven de lokale context waarin ze opereren. Eventuele tussenkomsten van het OCMW moeten worden voorafgegaan door een sociaal onderzoek.

Over de jaren heen is de groep van kwetsbare burgers die een beroep doet op de OCMW-dienstverlening zeer sterk gegroeid en diverser samengesteld (Van Mechelen, Zamora, & Cantillon, 2016). Zo telde ons land in juli 2020 150.833 leefloongerechtigden, waarvan 37.851 in het Vlaanderen en 71.768 in Wallonië (POD Maatschappelijke Integratie, 2020). Dit aantal ligt 14 keer hoger dan bij het inwerking treden van het recht op het bestaansminimum in 1975. Daarnaast doen ook steeds meer burgers een beroep op het recht op maatschappelijke dienstverlening. Er zijn geen cijfers die een nauwkeurig overzicht geven van welke materiële en immateriële steun wordt geboden. Wat wel kan worden afgeleid, uit de resultaten van een bevraging door de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (Verlinden, 2012) en uit het statistisch overzicht van de financiële situatie van de Vlaamse lokale besturen (Belfius, 2019), is dat het totale bedrag aan aanvullende steun dat Vlaamse OCMW's uitkeren aan hun behoeftige cliënten even hoog is als het totale budget dat Vlaamse OCMW's bijdragen aan de financiering van de leeflonen.

2 GARANDEREN OCMW'S IEDEREEN HET RECHT OP EEN MENSWAARDIG INKOMEN?

Al in de jaren 80 kwam kritiek dat de toenmalige 'onderstandsinkomens' (voorloper van het leefloon) ontoereikend zijn (Deleeck et al., 1980, p.36). Dat de leefloonbedragen te laag zijn om een behoorlijke levensstandaard te realiseren is een kritiek die sindsdien op regelmatige wijze door wetenschappelijk onderzoek wordt ondersteund (De Lathouwer, 1996; Dehaes, Pauwels, Lambrechts, & Wuyns, 2001; Storms & Van Mechelen, 2016). Om de actuele doeltreffendheid van het leefloon te beoordelen hanteren we twee gangbare maatstaven, namelijk de Europese armoederisicodrempel die het risico op monetaire armoede meet en de referentiebudgetten (zie paragraaf 3.1) die het minimaal noodzakelijk inkomen weergeven om adequaat te kunnen participeren aan de samenleving. Onderstaande grafiek (Figuur 1) vergelijkt de hoogte van beide maatstaven (balkjes) met de netto gezinsinkomens van leefloongerechtigde gezinnen. De grafiek toont aan dat het besteedbaar inkomen uit leefloon (zwarte bolletjes) voor geen enkel gezinstype volstaat om menswaardig te leven.

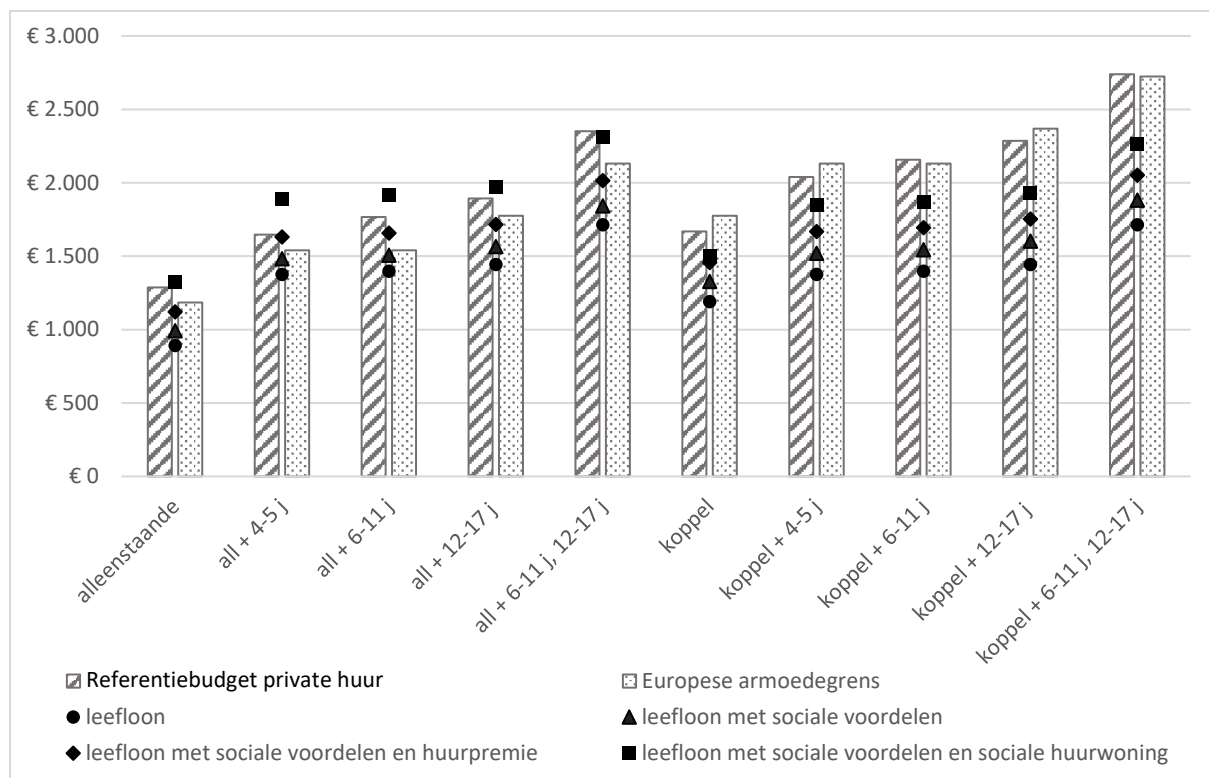
Om deze uitkeringen op een adequaat niveau te brengen is een verhoging van de sociale uitkeringen samen met een verhoging van de minimumlonen noodzakelijk zodat er een voldoende grote financiële stimulans is om te werken. Onderzoekers van het Centrum voor Sociale Beleid simuleerden dat de budgettaire kost om de ganse onderbouw van de minimuminkomensbescherming op te tillen 3% van het totale beschikbare inkomen van alle gezinnen bedraagt (Cantillon, 2016; Collado, Cantillon, Van den Bosch, Goedemé, & Vandelannoote, 2016).

Naast het verhogen van de sociale uitkeringen, kan ook het verlagen van noodzakelijke uitgaven leiden tot een menswaardiger bestaan voor mensen in armoede. We onderzochten de impact van veel voorkomende sociale voordelen (zie bijlage 1) en een huurpremie op het besteedbaar inkomen van leefloongerechtigde gezinnen. Als gezinnen beroep kunnen doen op deze sociale voordelen (driehoekjes) blijft het besteedbaar inkomen uit leefloon ontoereikend. Wanneer de gezinnen

daarbovenop ook kunnen genieten van de Vlaamse huurpremie¹ (diamanten), verhoogt het besteedbaar inkomen met 10% à 14%. Maar ook dan blijven de inkomens van alle gezinnen onder de bedragen van de referentiebudgetten. De grootste stijging van het besteedbaar inkomen (15% à 37%) wordt gerealiseerd wanneer de gezinnen naast de sociale voordelen ook een sociale woning kunnen huren (zwarte vierkantjes). Het inkomen van koppels blijft echter ontoereikend volgens de maatstaven van de referentiebudgetten en de Europese armoedegrens.

Sociale voordelen kunnen het beschikbaar inkomen van gezinnen in armoede structureel verhogen op voorwaarde dat ze voldoende toegankelijk zijn. Echter, het aanbod sociale huurwoningen is ontoereikend in Vlaanderen² en slechts een beperkt deel van de kandidaat-huurders kunnen beroep doen op de Vlaamse huurpremie. Ook voor andere sociale voordelen is een grote non take-up vastgesteld omwille van de vele drempels op niveau van de klant, de administratie en de uitkeringsregeling en waarbij verschillende actoren (klanten, uitvoerders en beleidsmakers) betrokken zijn (Buysse et al., 2017; Van Mechelen & Janssens, 2017; Vinck, Lebeer, & Van Lancker, 2019).

Figuur 1 Vergelijking van het referentiebudget voor niet-werkenden die een private woning huren en de Europese armoedegrens met het netto besteedbaar inkomen uit het leefloon zonder sociale voordelen, het leefloon met sociale voordelen, het leefloon met sociale voordelen en met een huurpremie en het leefloon met sociale voordelen en de mogelijkheid om een sociale woning te huren (Vlaanderen - cijfers 2018)

Ook voor andere sociale uitkeringen en het minimumloon geldt dat het besteedbaar inkomen meestal ontoereikend is om maatschappelijke participatie te waarborgen (Frederickx et al., 2019). Hierdoor

¹ Volgens de geldende wetgeving (Besluit Vlaamse Regering van 4 mei 2012 tot instelling van een tegemoetkoming voor kandidaat-huurders) kan een gezin enkel beroep doen op een huurpremie indien het tenminste vier jaar ononderbroken is ingeschreven op de wachtlijst voor een sociale huurwoning van de gemeente waar zij wonen.

² Op 31 december 2019 waren er 153.510 kandidaat-huurders voor een sociale huurwoning (Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen, 2020).

zien OCMW's zich genoodzaakt om aanvullende steun toe te kennen aan behoeftige cliënten. Deze aanvullende steun valt onder het recht op maatschappelijke dienstverlening en kan de vorm aannemen van steun in natura of aanvullende financiële steun (AFS).

Het toekennen van AFS op maat van iedere cliëntsituatie behoort tot de discretionaire bevoegdheid van het OCMW vanuit het idee dat de sociale bijstand als laatste vangnet best zo dicht mogelijk aansluit bij de noden van ieder individu. De lokale overheid is het best geplaatst om bestaande en toekomstige noden te detecteren en hierop, gegeven de gemeentelijke of stedelijke institutionele context, een adequaat antwoord te geven. Niet verwonderlijk en al vaker gedocumenteerd (Beyns et al., 2008; Dehaes, Pauwels, Lambrechts & Wuyns, 2001; Luyten, 1993; Malcorps, 2009; Mertens & Storms, 2014; Storms et al., 2013; Van Mechelen & Bogaerts, 2008) stelt men grote verschillen vast tussen OCMW's met betrekking tot de aard, de toekenningsvoorwaarden en het niveau van de geboden hulp. Zo kennen de meeste OCMW's AFS toe in de vorm van een huurtoelage, energietoelage en tussenkomsten voor medische kosten en schoolkosten. OCMW's kunnen ook een algemene AFS toekennen die niet gebonden is aan specifieke uitgaven. Daarnaast verschillen OCMW's ook aanzienlijk in de wijze waarop zij behoeftigheid diagnosticeren (in het bijzonder de inkomsten en uitgaven die zij hiervoor in aanmerking nemen) en in hun beslissingsprocedure om AFS toe te kennen. Dit leidt tot aanzienlijke verschillen tussen OCMW's wat betreft de omvang van de AFS. Hierdoor is de invulling van het recht op een menswaardig bestaan in hoge mate afhankelijk van de woonplaats van behoeftige personen.

Omdat er een sterke groei en diversificatie is van de bijstandspopulatie (Van Mechelen et al., 2016) maken een toenemend aantal OCMW's richtlijnen en normen om de toegang tot en de hoogte van de AFS te bepalen. Hierbij wordt meestal rekening gehouden met een barema dat lager ligt dan het minimumloon (als zogenaamde kritische grens) om geen werkloosheidsval te creëren. Deze normen worden vaak door de OCMW's zelf opgemaakt waardoor er belangrijke verschillen bestaan tussen OCMW's wat betreft de aard (schrijftelijk of mondeling) en de inhoud van de afspraken.

Verschillen wat betreft de omvang van de AFS doen zich niet alleen voor tussen OCMW's, maar ook binnen hetzelfde OCMW (Storms et al., 2013). Maatschappelijk werkers beschikken immers zelf ook over discretionaire ruimte in hun sociaal onderzoek en in hun voorstellen over het toekennen of weigeren van aanvullende steun aan het Bijzonder Comité voor de Sociale Dienst (BCSD). Onderzoek in het kader van het leefloon toont in dit verband aan dat de attitude van de maatschappelijk werker ten opzichte van de welvaartstaat een belangrijke predictor is om sanctionerend op te treden naar cliënten die zich niet bereidwillig opstellen om te werken (De Wilde, 2018).

Om de omschreven verschillen te verkleinen maakten OCMW's op regionaal niveau afspraken met betrekking tot het uitkeren van AFS. Deze instrumenten streven gelijke behandeling van cliënten na: voor eenzelfde typegezin wordt eenzelfde AFS voorgesteld, ook al hebben deze typegezinnen andere financiële behoeften, bijvoorbeeld omwille van gezondheidsproblemen, de noodzaak aan betaalde kinderopvang of verschillende huisvestingskosten. Deze 'gelijke' behandeling zorgt er echter niet voor dat het recht op een menswaardig inkomen in dezelfde mate wordt gewaarborgd voor iedereen. Veel OCMW's realiseerden zich dat noch deze steunnormen, noch de grote waaier aan zelfgemaakte richtlijnen leidden tot meer sociaal rechtvaardige beslissingen inzake het toekennen van AFS. Daarom waren OCMW's vragende partij voor het ontwikkelen van een nieuwe norm die, gebaseerd op een wetenschappelijk theoretisch en methodisch kader, het minimale inkomen weerspiegelt dat een gezin nodig heeft om adequaat aan de samenleving te kunnen deelnemen, zonder daarbij de eigenheid van de lokale context en de bijzondere behoeften van bepaalde gezinnen over het hoofd te zien. Zo zagen de referentiebudgetten het levenslicht.

3 REMI: WETENSCHAPPELIJK DIAGNOSE-INSTRUMENT VOOR FINANCIËLE BEHOEFTEIGHEID

In wat volgt beargumenteren we dat de referentiebudgetten en de hierop gebaseerde REMI-applicatie een waardig alternatief vormen voor het huidige lappendeken aan steunnormen en financiële barema's. Eerst bespreken we kort wat referentiebudgetten precies zijn en hoe de REMI-applicatie hiervan gebruikt maakt om financiële behoefte te diagnosticeren. Vervolgens bespreken we hoe de sociale dienst REMI kan inzetten om haar werking te versterken ten voordele van de cliënt en welke afspraken OCMW's in de praktijk hanteren. Tot slot tonen we hoe REMI voor lokale en bovenlokale overheden een nuttig instrument kan zijn voor het monitoren van een doeltreffend armoedebestrijdingsbeleid.

3.1 Referentiebudgetten

Referentiebudgetten geven een antwoord op de vraag: "Hoeveel inkomen hebben gezinnen minimaal nodig om adequaat te participeren aan de maatschappij?" Er is geen absoluut antwoord te geven op deze vraag omdat gezinnen met gelijke financiële middelen toch ongelijke participatiemogelijkheden kunnen hebben omdat hun gezondheidstoestand verschillend is of omdat ze over ongelijke competenties (kennis, vaardigheden, attitudes) beschikken. Samenlevingskarakteristieken zoals de mate waarin publieke goederen toegankelijk zijn, geven ook aanleiding tot andere financiële noden (Storms, 2012). Dit betekent echter niet dat we geen grenzen kunnen stellen. De referentiebudgetten definiëren een theoretische financiële ondergrens voor bepaalde typegezinnen waarvoor noodgedwongen een aantal assumpties worden gemaakt. De leden van het gezin verkeren in goede gezondheid, zijn goed geïnformeerd en zelfredzaam. Het gezin leeft in een kwaliteitsvolle woning en heeft toegang tot alle noodzakelijke goederen en diensten. Aan deze assumpties is vaak niet voldaan, in het bijzonder niet voor gezinnen in armoede (zie bijvoorbeeld Cambois, Brønnum-Hansen, Hayward, & Nusselder, 2020 en Vlaamse Woonraad, 2019). Wat een kwetsbaar gezin minimaal nodig heeft om adequaat te participeren aan de maatschappij ligt in de realiteit vaak hoger dan wat de berekende referentiebudgetten aangeven. Indien de referentiebudgetten door OCMW's worden gebruikt, zal dit daarom niet gebeuren aan de hand van typegezinnen, maar wel aan de hand van de REMI-tool die toelaat individuele noodzakelijke kosten mee in rekening te nemen (zie hieronder).

De referentiebudgetten vertrekken vanuit een wetenschappelijk theoretisch en methodisch kader (Storms, 2012) gebaseerd op de *Theory of Human Needs* van Doyal & Gough (1991). Om adequaat deel te nemen aan de maatschappij moet voldaan zijn aan twee universele behoeftes, gezondheid en autonomie, die verder geconcretiseerd worden naar intermediaire behoeftes: voldoende en adequate voeding, huisvesting en veiligheid, kleding, persoonlijke verzorging en gezondheidszorg, veilige kindertijd, mobiliteit, sociale relaties, rust en ontspanning. De referentiebudgetten gaan op zoek naar welke producten en diensten minimaal nodig zijn om deze intermediaire behoeftes adequaat te vervullen. Hiervoor wordt zoveel mogelijk beroep gedaan op normatieve standaarden: bestaande richtlijnen en wetenschappelijk onderzoek over wat minimaal noodzakelijk is om gezond en autonoom door het leven te kunnen gaan. Voor de producten en diensten worden goedkope prijzen genoteerd die nog een zekere keuzevrijheid voor de consument garanderen. Focusgroepen (met burgers met een verschillende sociaaleconomische achtergrond) bediscussiëren de haalbaarheid en de aanvaardbaarheid van de inhoud van de korven, de prijsstrategie alsook de winkels waar de prijzen worden genoteerd. De referentiebudgetten worden ieder jaar opnieuw geprijsd zodat de koopkracht van de referentiebudgetten gewaarborgd blijft (uprating). Iedere vijf jaar wordt de inhoud van de budgetkorven aangepast (rebasing) aan de gewijzigde maatschappelijke verwachtingen en structuren.

3.2 REMI

Waar dat referentiebudgetten een theoretische berekening zijn van een financiële ondergrens voor typegezinnen om adequaat te participeren aan de maatschappij, is REMI een applicatie die in de

praktijk kan worden gehanteerd om, op maat van elk gezin, een adequaat inkomen te bepalen. REMI houdt hierbij rekening met de individuele leefsituaties van de gezinnen om een goed zicht te krijgen op alle noodzakelijke uitgaven en berekent hoeveel inkomen dit gezin nodig heeft om menswaardig te leven. Dit minimaal noodzakelijke gezinsbudget wordt vervolgens vergeleken met het totale netto gezinsinkomen. Het saldo van beide bedragen geeft weer of het gezin over voldoende financiële mogelijkheden beschikt om menswaardig te leven (Storms, 2018). Hieronder leggen we de werking van REMI gedetailleerd uit aan de hand van een fictief voorbeeld dat is toegevoegd in bijlage 2³.

In REMI wordt de gezinssamenstelling van de cliënt ingegeven (of rechtstreeks ingevoerd⁴) in het basisdossier. In ons voorbeeld is de cliënt een alleenstaande moeder met twee voltijds inwonende kinderen waarvan het ene kind in de kleuterschool zit en het andere in de lager school.

Om het netto gezinsinkomen van de cliënt te berekenen, worden alle inkomstenbronnen opgenomen in het basisdossier van REMI: zo worden het netto-inkomen uit arbeid, sociale zekerheid of bijstand (werkloosheids-, invaliditeits- of ziekte-uitkering, pensioen, leefloon en kindergeld), de ontvangen alimentatie en andere mogelijke inkomsten samengeteld. De cliënt in ons voorbeeld heeft een voltijds contract bij een dienstenchequebedrijf en heeft een netto maandelijks inkomen van 1.502 euro. Daarnaast ontvangt ze maandelijks 382,48 euro kindergeld en 300 euro alimentatie. De jaarlijkse studietoelagen worden omgezet naar een maandbedrag van 24,32 euro. Het gezin in ons voorbeeld beschikt over een netto beschikbaar gezinsinkomen van 2.208,80 euro per maand.

De uitgaven van de referentiebudgetten worden in REMI gegroepeerd in vier bestedingscategorieën: vaste uitgaven, leefgeld, toekomstige voorzieningen en extra uitgaven.

1. De vaste uitgaven bevatten de maandelijks en jaarlijkse terugkerende uitgaven zoals de huurprijs of het bedrag van de hypothecaire lening, de energiekost, de provinciebelasting en de ziekenfondsbijdrage van het gezin.
2. Het leefgeld bevat voornamelijk geïndividualiseerde uitgaven die veel sterker variëren naargelang de gezinssamenstelling zoals de uitgaven voor voeding, kleding, verzorging, onderwijs, ontspanning en onderhoud van de woning.
3. Het budget voor toekomstige voorzieningen wordt bepaald door de maandelijks afschrijvingskosten voor duurzame consumptiegoederen opgenomen in de referentiebudgetten. Het vormt op die manier het bedrag dat maandelijks moet worden gespaard om bijvoorbeeld een fiets, ijskast, bed of computer te kunnen vervangen.
4. De extra uitgaven bevatten uitgaven die niet noodzakelijk zijn voor ieder gezin, maar enkel wanneer hun leefomstandigheden afwijken van deze van de hierboven vermelde typegezinnen waardoor zij bijkomende noden hebben. Dit gaat bijvoorbeeld om éénmalige hoge of terugkerende medische kosten voor zieke gezinsleden of kinderopvangkosten.

De kost voor het huren van een woning of het betalen van de hypothecaire lening moet worden ingegeven in REMI omdat de geografische woonplaats van de cliënt de hoogte hiervan sterk beïnvloedt. Ook extra uitgaven die een cliënt moet doen omwille van specifieke noden (zoals medische kosten of overlevingsschulden) moeten ingevoegd worden in het basisdossier. Voor de andere uitgaven worden automatisch de bedragen uit de referentiebudgetten ingevoegd in het basisdossier. Maatschappelijk werkers kunnen ervoor opteren om deze referentiebedragen te vervangen door reële uitgaven en deze mee te nemen in de berekening van het minimaal noodzakelijk maandbudget. We denken hierbij bijvoorbeeld aan de kosten voor energie alsook aan de onderwijskosten omdat deze in bepaalde omstandigheden (bv. slecht geïsoleerde woning of scholier in beroepsopleiding) sterk

³ Zie ook het demo-filmpje van REMI op: <https://www.cebud.be/remi>

⁴ Sommige softwareleveranciers hebben de REMI-applicatie ingebouwd in de bestaande OCMW-software zodat de reeds gekende cliëntgegevens rechtstreeks worden ingevoerd in het basisdossier.

kunnen afwijken van de referentiebedragen. Hoe meer reële uitgaven worden ingevoerd, hoe nauwkeuriger het zicht op de leefsituatie en de financiële behoeften van een cliënt.

In ons fictief voorbeeld zijn reële uitgaven opgenomen voor huur, verbruikerskosten (energie en water) en kinderopvang. Deze bedragen worden in het maandbudget opgenomen in de kolom 'verrekend in budget'. Alle andere uitgaven in deze kolom zijn referentiebedragen. De uitgaven voor een wagen worden enkel meegenomen in het maandbudget indien in het basisdossier wordt aangeduid dat een wagen noodzakelijk is. In ons fictief voorbeeld is de kost van een wagen opgenomen omdat de wagen nodig is om te gaan werken. Daarnaast is in ons voorbeeld ook de maandelijkse aflossing voor een energieschuld opgenomen. Zowel de uitgave voor de wagen als de afbetaling voor de energieschuld zijn in het maandbudget zichtbaar onder 'extra uitgaven'.

De som van de vier bestedingscategorieën (vaste uitgaven, leefgeld, toekomstige voorzieningen en extra's) vormt het noodzakelijk budget voor een menswaardig netto gezinsinkomen voor de cliënt. Dit minimaal noodzakelijk budget wordt vergeleken met het reële netto gezinsinkomen. Het saldo tussen beiden geeft aan of het gezin over voldoende besteedbaar inkomen beschikt om menswaardig te leven en hoeveel inkomen het gezin tekort of over heeft. In ons voorbeeld bedraagt het minimaal budget om adequaat aan de maatschappij deel te nemen 2.395,36 euro. Het beschikbaar inkomen van dit gezin is slechts 2.208,80 euro waardoor er een maandelijks tekort van 186,56 euro is. De diagnose die op basis van de REMI output kan worden gesteld is dat dit gezin momenteel niet in staat is om met de huidige inkomsten menswaardig te leven. Hoe lokale besturen op basis van deze diagnose gezinnen ondersteunen, bespreken we in paragraaf 3.4.

Om de privacy van cliënten te garanderen, worden de data die hulpverleners in REMI ingeven, gecodeerd en bewaard op een externe server die uit vijf verschillende databanken bestaat. De persoonsgegevens van een cliënt worden in een andere databank bewaard dan het cliëntdossier zodat de dossiergegevens volledig anoniem worden bewaard. CEBUD heeft een webbeheerder die de technische ondersteuning en ontwikkeling van REMI op zich neemt. Een externe veiligheidsconsulent houdt toezicht op de webbeheerder en de REMI-gebruikers. Onderzoekers hebben geen rechtstreekse toegang tot de databanken en kunnen enkel volledig geanonimiseerde gegevens raadplegen.

Op basis van deze data worden jaarlijkse rapporten opgemaakt voor REMI-gebruikers, op maat van het eigen OCMW en met als benchmark de data van alle REMI-gebruikers⁵. Met deze rapporten krijgen OCMW's een goed zicht op de leefomstandigheden van kwetsbare gezinnen die komen aankloppen bij het OCMW. Daarnaast zijn de rapporten ook nuttig voor de sociale dienst om het gebruik van REMI, zowel in het eigen OCMW als tussen OCMW's te monitoren (zie paragraaf 3.5). In dit kader organiseert CEBUD een jaarlijks lerend netwerk met REMI-gebruikers waarin kennis en ervaring worden uitgewisseld. Op basis van de feedback van gebruikers wordt de applicatie aangepast. Ook wordt de applicatie jaarlijks in augustus geactualiseerd met de meest recente referentiebedragen.

De grote meerwaarde van REMI is dat het hulpverleners in staat stelt om een nauwkeurige diagnose te maken van de financiële behoeftigheid van individuele cliënten op basis van eenvormige criteria die gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderzoek en die verwijzen naar een gemeenschappelijk en gedragen theoretisch kader van wat een menswaardig leven inhoudt (Storms, 2012, Storms & Van den Bosch, 2009).

⁵ In de toekomst zal, indien gewenst, een meer aangepaste benchmark kunnen worden aangeboden (bv. met geanonimiseerde data gegroepeerd volgens de grootte van de gemeente of stad en/of per regio).

3.3 Hoe versterkt REMI de werking van het OCMW?

In deze paragraaf gaan we na hoe REMI de werking van de sociale dienst en zijn betrokken actoren beïnvloedt en op welke manier dit bijdraagt tot meer sociaal rechtvaardige en gelijkwaardige beslissingen over de steunverlening door OCMW's. We staven dit aan de hand van praktijkvoorbeelden van onderzoek of getuigenissen. De onderzoeksdata zijn afkomstig uit het onderzoek dat we in 2012 voerden naar de mogelijke impact van het REMI instrument (Cornelis, Peeters, Reynaert, Thijs, Casman, Nisen & Storms, 2012; Cornelis, Peeters & Storms, 2013) en uit een recente bevraging van de REMI-gebruikers (Storms & Geboers, 2020). Voor de getuigenissen baseren we ons op de informatie van deze laatste bevraging en de informatie die tijdens het lerend netwerk van de REMI-gebruikers wordt uitgewisseld⁶.

Een belangrijk voordeel van REMI is dat maatschappelijk werkers via de applicatie een gestructureerde methodiek in handen hebben om nauwkeurig zicht te krijgen op de uitgaven en inkomsten van cliënten. Uit onderzoek (Cornelis et al., 2012; 2013) blijkt immers dat er geen of weinig afspraken worden gemaakt tussen en binnen OCMW's over de aard van de inkomsten en uitgaven die worden meegenomen in het sociaal onderzoek om de financiële behoefte van cliënten vast te stellen. Zo worden bijvoorbeeld kinderbijslagen, studietoelagen of ontvangen alimentatie niet systematisch als inkomstenbron meegenomen. Ook noodzakelijke uitgaven zoals verzekeringspremies, vakbondsbijdragen of bepaalde belastingen worden evenmin systematisch opgenomen langs de uitgavenzijde. De REMI-tool zal een meer nauwkeurige en correcte inschatting maken van de financiële behoefte die bovendien minder afhankelijk is van de beschikbaarheid van specifieke informatie (bijvoorbeeld over persoonlijke uitgaven).

“Het is een handig instrument om duidelijkheid te krijgen in de financiële situatie van iemand en om zijn uitgave- en bestedingspatroon duidelijk te krijgen. Ook geeft het een goed zicht van eventuele tekorten en hoe moeilijk het is voor mensen om rond te komen.” (MW4, Cornelis et al., 2013)

Het sociaal onderzoek naar de behoefte in functie van aanvullende financiële steun gebeurt in alle OCMW's door de maatschappelijk assistent. 45% van de maatschappelijk assistenten die met REMI werken, vult samen met de cliënt de tool in om daarna samen de behoeftesituatie te bespreken en te zoeken naar haalbare korte- en langetermijnoplossingen.

Cornelis et al. (2012) stelden vast dat het sociaal onderzoek op basis van REMI niet meer tijd in beslag neemt in vergelijking met het onderzoek dat vóór de invoering van REMI werd uitgevoerd omdat het niet nodig is om alle uitgave- of inkomstenposten handmatig in te vullen. In het fictief voorbeeld (bijlage 2) zijn enkel de huurprijs, de verbruikerskosten, de kosten voor kinderopvang, de autokosten en de energieschuld ingevuld. Voor alle andere uitgavenposten wordt bij de berekening van het noodzakelijk maandbudget een beroep gedaan op de referentiebedragen. Hierdoor kan met een geringe administratieve inzet (van zowel de cliënt als de maatschappelijk werker) de mate van financiële behoefte van de cliënt worden bepaald.

Het overzicht van inkomsten en noodzakelijke uitgaven uit REMI geeft aan maatschappelijk werkers en cliënten een leidraad om te bepalen welke ondersteuning is aangewezen wanneer het maandbudget een negatief saldo vertoont. Zo kan het overzicht bijvoorbeeld aanleiding geven om niet opgenomen rechten en sociale voordelen uit te putten of een traject naar tewerkstelling op te zetten. Als blijkt dat bepaalde uitgavenposten veel hoger liggen dan voorzien in de referentiebedragen, kunnen maatschappelijk werker en cliënt samen bekijken of en hoe deze kunnen worden verminderd.

⁶ In de getuigenissen verwijzen we naar kleine (< 15.000 inwoners), middelgrote (15.000-49.999 inwoners), grote (50.000-100.000 inwoners) en zeer grote (> 100.000 inwoners) OCMW's.

Kunnen de woonomstandigheden worden verbeterd waardoor de verbruikerskosten en/of de huurkosten naar omlaag kunnen? Is er nood aan gedragsverandering op vlak van budgettering? Ook wanneer de reële uitgaven lager blijken te liggen dan de minimale referentiebedragen, kan dit belangrijke informatie geven aan maatschappelijk werkers. Vaak wijst dit op overlevingsstrategieën van kansarme gezinnen die zich tekortdoen waardoor aan bepaalde basisbehoeften niet is voldaan.

Als de maatschappelijk werker REMI samen met de cliënt invult, verwerft de client vaak een beter inzicht in zijn huishoudbudget. De cliënt kan meezoeken naar haalbare wegen om zijn budget in evenwicht te brengen en naar welke stappen hij hiervoor kan zetten. Dergelijke methodiek, waarin de cliënt zelf mee nadenkt over mogelijke oplossingen en zijn rol hierin, blijkt effectiever dan methodieken waarbij maatregelen extern worden voorgesteld of opgelegd (Moller, Deci, & Ryan, 2006). REMI wordt op die manier niet enkel gebruikt voor het toekennen van AFS maar ook als begeleidingsinstrument.

“REMI wordt toegepast bij mensen die minstens drie maanden actief begeleid worden... Met hen worden er een handelingsplan en begeleidingstool opgemaakt. Welke doelen wil en kan cliënt realiseren? Steun uit REMI wordt gekoppeld aan doelen. Rechten uitputten en dan individuele begeleiding met aangepaste doelen. Het is heel wat werk, maar het resulteert wel en na zes maanden volgt er een evaluatie.” (middelgroot OCMW, Antwerpen)

“Eerst vullen we een budgetplanner in. Dit gebeurt tijdens een gesprek met de cliënt. Dit wordt ingeput in REMI. Het resultaat hiervan bespreken we samen met de cliënt. We zetten heel erg in op de keuzes van de cliënt, in dialoog gaan met de cliënt. Keuzes maken mag, als de cliënt kiest voor een wagen of duur abonnement is de vraag of iets het waard is om bepaalde andere uitgaven hiervoor te laten. Keuzes moeten door de cliënt zelf worden ondersteund op lange termijn. Dit kan enkel wanneer er al bijna voldoende inkomen is.” (groot OCMW, West-Vlaanderen).

Een recente bevraging bij alle REMI-gebruikers toont aan dat vele OCMW's (62,5%) REMI gebruiken om hun cliënten systematisch en proactief te screenen op financiële behoefte, en niet af te wachten totdat deze zelf een concrete financiële hulpvraag stellen⁷. Dit past binnen hun wettelijke opdracht om niet enkel “lenigende of curatieve”, maar ook “preventieve” integrale hulp te verlenen in functie van de maatschappelijke participatie van hun cliënten (art. 58 OCMW-wet). Zo anticipeert het OCMW op toekomstige (of al aanwezige en groeiende) financiële problemen bij cliënten. Deze praktijk draagt ertoe bij dat de hulp- en steunverlening binnen één OCMW meer uniform verloopt en de attitude van de maatschappelijk werker minder impact heeft op het al dan niet toekennen van AFS of op de hoogte ervan (zie hierboven). Een bijkomend voordeel is dat de rechten van cliënten op niet automatisch toegekende sociale voordelen en tegemoetkomingen beter zullen worden uitgeput.

Voor de leden van het BCSD biedt de REMI-output (zie bijlage 2, pagina 21-22) een gestructureerd overzicht van inkomsten en noodzakelijke uitgaven een uniform, op wetenschappelijk onderzoek gestoeld beslissingskader voor het beoordelen van zeer diverse behoeftesituaties. Die worden momenteel in de meeste OCMW's bijna uitsluitend beschreven in tekstbestanden. Het bijvoegen van de REMI-output bij de sociale verslagen geeft het BCSD een juister en vollediger zicht op de mate van financiële behoefte van de gezinnen. Hierdoor kan het BCSD beter onderbouwde beslissingen nemen over of en hoe gezinnen goed kunnen worden ondersteund.

⁷ Achter dit grote aantal gaat echter vandaag nog het gegeven schuil dat in vele van deze OCMW's de implementatie hiervan nog niet volledig op punt staat: 13% van de OCMW's zegt altijd een systematische screening van hun cliënten te doen, 13% geeft aan dit meestal te doen en 46% doet dit soms, afhankelijk van de maatschappelijk werker.

“De maatschappelijk werker drukt soms twee maanbudgetten af voor dezelfde cliënt maar met verschillende variaties in het basisdossier om na te gaan wat de impact van bepaalde keuzes [door het BCSD] is. De maanbudgetten worden dan naast elkaar gelegd en met elkaar vergeleken. Het gebruik van een gestructureerd systeem als REMI wordt door het bestuur als iets heel positief gezien.” (klein OCMW, Vlaams-Brabant)

3.4 Afspraken OCMW’s m.b.t. het gebruik van REMI

Wanneer een lokaal bestuur beslist om REMI te gebruiken in het kader van haar financiële hulpverlening, zet dit zowel de sociale dienst als de leden van het BCSD aan om een aantal keuzes vast te leggen. Beslissingen die voordien eerder ad hoc werden genomen of niet-gepreciseerde praktijken die al lange tijd het handelen sturen moeten worden geëxpliciteerd zodat cliëntsituaties gelijkwaardig kunnen worden beoordeeld en behandeld. Dit vergroot niet alleen de rechtszekerheid bij het nemen van beslissingen met betrekking tot steunverlening in het kader van het recht op maatschappelijke dienstverlening, het biedt bovendien een unieke kans aan de leden van het BCSD om discussies ten gronde te voeren en advies te verlenen aan de OCMW-raad om het lokaal armoedebestrijdingsbeleid aan te passen aan de lokale behoeften en de lokale context. 58% van de bevraagde OCMW’s maakten hiervoor een eigen beleidsdocument op.

De beslissingen die hierin zijn beschreven hebben zowel betrekking op de doelgroep (Welke gezinnen kunnen op het OCMW terecht voor AFS?) als op het al/dat niet in aanmerking nemen van noodzakelijke kosten die momenteel facultatief in REMI kunnen worden ingevoerd (bv. afbetaalplannen voor schulden of autokosten), op de hoogte van de in rekening te nemen uitgaven (zoals een maximale huurprijs) en op de AFS die wordt toegekend aan behoeftigen (Welk bedrag? Onder welke voorwaarden?) die kan worden toegekend.

“We hebben een vademecum waarin REMI opgenomen is. Principes die in REMI worden toegepast, worden ook doorgetrokken naar andere steunsystemen zoals maximale huurprijzen van Wonen Vlaanderen hanteren in de aftopping van de huur. Die bedragen en afspraken worden naar voorgeschoven in dit vademecum.” (groot OCMW, Oost-Vlaanderen)

Wat de doelgroep betreft, stellen we vast de meeste OCMW’s (78%) deze omschrijven als ‘alle gezinnen met een financiële hulpvraag’. Een klein aantal OCMW’s omschrijft de doelgroep (momenteel nog)⁸ nauwer en beperkt het inkomensonderzoek op basis van REMI tot: leefloongerechtigden, gezinnen met een inkomen dat lager ligt dan de ‘leefloonbedragen+200 euro’, gezinnen in budgetbeheer of gezinnen die gebruik wensen te maken van het (Vlaamse) Fonds Bestrijding van Uithuiszettingen.

Drie op vier OCMW’s leggen een periode vast waarbinnen het onderzoek naar behoeftigheid van de doelgroep via REMI moet worden voltooid. De periode varieert hierbij van: bij intake (33%), na een maand (4%), na drie maanden (21%) of na zes maanden (4%). 37% van de OCMW’s bepaalt geen periode waarbinnen het sociaal onderzoek dient te worden voltooid.

“REMI wordt toegepast bij mensen die minstens drie maanden actief worden begeleid. Niet bij alle mensen die éénmalig een hulpvraag komen stellen.” (middelgroot OCMW, Antwerpen).

“REMI wordt in alle dossiers gebruikt. Zeker in dossiers waar begeleiding aan vast hangt. Vanaf het moment van intake wordt REMI gebruikt. Daarna loopt een wachtperiode van drie

⁸ Vele onder hen geven aan dat zij met een beperkte doelgroep startten bij de implementatie van REMI in hun OCMW en op korte of middellange termijn een uitbreiding doorvoerden zullen doorvoeren.

maanden om te zien of er inkomsten gevonden en/ of uitgaven worden verminderd.”
 (middelgroot OCMW, West-Vlaanderen)

Naast de doelgroep waarvoor een behoefteonderzoek via REMI gebeurt maken OCMW's ook intern afspraken over welke aanvullende noodzakelijke uitgaven ze wel of niet in rekening brengen om de behoefte van cliënten vast te stellen. Zo voeren alle OCMW's de reëel betaalde huurprijzen in als huisvestingskost, maar velen toppen die af tot een bepaald maximaal huurbedrag waaronder het mogelijk is om in de gemeente een huurhuis te vinden. Autokosten die in rekening worden genomen beperken zich meestal tot de kosten verbonden aan het bezit en gebruik van een kleine wagen (zoals door CEBUD berekend) en worden enkel in rekening genomen als verplaatsingen met het openbaar vervoer niet mogelijk zijn. Ook de remgelden van medische uitgaven omwille van ziekte van de cliënt of een zijn huisgenoten nemen bijna alle OCMW's rekening. Maandelijkse afbetalingen voor schulden daarentegen worden door de meeste OCMW's niet of niet volledig (bv. de helft van de schulden, enkel de overlevingsschulden) in rekening gebracht in het sociaal onderzoek.

“De meeste mensen met leefgeld hebben een maximumfactuur voor gezondheidskosten. Dit wordt gezien als een uitgave en gedeeld door 12 en op die manier elke maand in REMI meegenomen. De maatschappelijk werkers passen dit toe om de meest voor de hand liggende gezondheidskosten af te dekken.” (middelgroot OCMW, West-Vlaanderen)

“Als mensen overlevingsschulden maken, wordt de afbetaling van de schulden zeker opgenomen als afbetaling en wordt hiermee rekening gehouden bij het berekenen van een maandbudget.” (uit het draaiboek steunnormen van een middelgroot OCMW, Antwerpen)

De interne afspraken over het gebruik van REMI leiden ertoe dat de toegekende steun minder afhankelijk is van de mondigheid van de cliënt en de attitude van de maatschappelijk werker.

“REMI heeft ervoor gezorgd dat de visie gelijkgetrokken is tussen de maatschappelijk werkers. Vroeger hing het af van de maatschappelijk werker die de inschatting maakte, maar nu is het veel meer gelijkvormig en eerlijker.” (groot OCMW, West-Vlaanderen)

Het gebruik van eenzelfde screeningsinstrument waarbij alle inkomsten en noodzakelijke uitgaven worden opgenomen die van belang zijn bij het diagnosticeren van behoefte zorgt voor meer uniformiteit tussen OCMW's in het sociaal onderzoek dat wordt gevoerd in het kader van het recht op maatschappelijke dienstverlening. De gebruikersgids en de FAQ's, die door CEBUD ter beschikking worden gesteld, worden door heel wat REMI-gebruikers gehanteerd als inspiratie voor het opmaken van een intern afsprakenkader

“Op basis van het teamoverleg en aan de hand van de gebruikersgids en de FAQ van CEBUD hebben we interne afspraken gemaakt. Dit alles is in een draaiboek gegoten om uniformiteit te krijgen in het gebruik van REMI.” (middelgroot OCMW, Antwerpen)

Naast afspraken over de doelgroep en de kosten die in aanmerking worden genomen bij het sociaal onderzoek, maken OCMW's ook afspraken over de maatschappelijk dienstverlening die wordt geboden aan cliënten voor wie REMI een negatief saldo geeft. Bijna alle OCMW's die hierover werden bevraagd bieden deze gezinnen een financiële steun (96%). Bij een vierde van de OCMW's beperkt de hulp zich tot AFS. Bij 71% van de OCMW's is dit niet het geval en verlenen de OCMW's daarnaast ook materiële steun en/of andere steun. Onder 'materiële steun' vallen onder meer: voedingscheques, doorverwijzing naar caritatieve organisaties of gratis vuilniszakken). Met 'andere steun' verwijst men bijvoorbeeld naar budgethulpverlening of psychosociale begeleiding.

Aan de toekenning van financiële steun of materiële steun verbinden de meeste OCMW's (83%) voorwaarden. Deze voorwaarden kunnen zeer verschillend zijn en variëren van 'meewerken aan het begeleidingstraject' en 'rechten uitputten' die gelden voor alle gezinnen tot 'inschrijven in een sociale huisvestingsmaatschappij' of 'budgetbeheer' of 'een energiescan laten uitvoeren'. Deze laatste voorwaarden worden op maat van het betrokken gezin geformuleerd.

Sinds de OCMW's gebruik maken van REMI heeft 75% geen andere tools (meer) in gebruik om financiële behoefte te onderzoeken. Zo zorgt REMI voor een duidelijk en transparant beslissingskader dat de financiële situatie van de cliënt integraal onder de loep neemt.

De hoogte van de AFS die OCMW's verlenen is niet alleen afhankelijk van de vastgestelde behoefte, maar ook van de budgettaire ruimte die het lokale bestuur heeft of hiervoor wil/kan vrijmaken. Bijna een op vier OCMW's financiert het volledige tekort aan gezinnen die behoren tot de doelgroep en die vallen onder de bepaalde voorwaarden. Meer dan de helft van de OCMW's financiert niet het volledige tekort wanneer dat zich situeert boven een forfaitair maximumbedrag per gezinstype (32%) of wanneer het gezin op die manier een inkomen zou verwerven dat in de buurt komt van wat het gezin zou verdienen met een tewerkstelling op het niveau van een minimumloon (23%).

“Per gezin of persoon die bij ons aanklopt, kijken we naar het maandelijks inkomen. Dit vergelijken we enerzijds met het referentiebudget van CEBUD en anderzijds met een barema dat lager ligt dan het minimumloon. Als het referentiebudget onder deze kritische grens ligt, passen we bij tot aan het referentiebudget. Ligt het referentiebudget hoger dan de kritische grens, dan leggen we bij tot aan deze kritische grens, dit wil zeggen tot iets onder het minimumloon. Dat doen we om de financiële prikkel om te gaan werken te behouden.” (groot OCMW, West-Vlaanderen)

Dit wordt door sommige REMI-gebruikers als een belangrijk negatief punt ervaren omdat zo behoeftige gezinnen niet altijd adequaat worden geholpen. Het optrekken van de bodem van de inkomensbescherming in ons land zou hier zeker veel soelaas kunnen bieden (zie Frederickx et al., 2019).

“Naar eigen mening ...kan de steunnorm nog meer de bedragen van REMI benaderen, al is het best mogelijke scenario er één waar de leeflonen en laagste uitkeringen fors worden opgekrikt zodat de willekeurige behandeling van bijkomende steun over gemeentegrenzen heen kan stoppen”. (middelgroot OCMW, Oost-Vlaanderen)

Wat de bevraagde OCMW's als positief ervaren aan de wijze waarop zij REMI gebruiken om AFS te berekenen, heeft voornamelijk betrekking op het instrument waarop ze zich kunnen beroepen. REMI maakt volgens hen een objectief, transparant, wetenschappelijk gesteund behoefteonderzoek mogelijk voor alle gezinnen. De AFS die vervolgens wordt gegeven zorgt ervoor dat cliënten meer gelijkwaardig worden behandeld en ze de nodige financiële ademruimte kunnen krijgen om niet in een armoedespiraal of schaarsteval terecht te komen (Mullainathan & Shafir, 2013) en/of te falen in hun zelfcontrole (Baumeister & Tierney, 2012; Muraven & Baumeister, 2000).

“Het is een wetenschappelijk onderbouwd instrument dat toelaat om samen met cliënten te bekijken waar hun uitgaven zich situeren t.o.v. het referentiebudget en een goede analyse te maken van de financiële situatie. Het zorgt voor meer uniformiteit in de hulpverlening. Het laat toe om ook voor mensen zonder financiële vraag de inkomenssituatie te bekijken. Het kan mensen ruimte geven (minder schaarste, meer bandbreedte) om hun situatie terug zelf in handen te doen nemen en stappen vooruit te zetten, soort van hefboomeffect”. (middelgroot OCMW Antwerpen)

Verbeterpunten die OCMW's naar voorschrijven voor de manier waarop ze REMI gebruiken om AFS te berekenen hebben zowel betrekking op het instrument zelf als op de steun die wordt toegekend. Wat betreft het instrument, vermelden de OCMW's: de nood aan meer algemene richtlijnen voor het op gelijkaardige manier in rekening brengen van extra uitgaven, de behoefte om de categorie 'andere inkomsten' te kunnen opsplitsen in welomschreven inkomsten of om lokale bijsturingen (bv. de interne afspraak om 50% van de schulden als noodzakelijke kosten in aanmerking te nemen) in het systeem te kunnen verankeren. Ook de tijd die het vraagt om REMI volledig en correct in te vullen⁹ en hiermee samenhangend de (voor de meeste OCMW's) niet-integratie in de bestaande software wordt als negatief beoordeeld. Verbeterpunten in verband met de toegekende steun die worden vermeld is de te lage steun in vergelijking met het vastgestelde tekort.

3.5 Hoe kan REMI de overheden in ons land inspireren in het monitoren van een doeltreffend armoedebeleid?

Naast het inzetten van REMI als individueel begeleidingsinstrument kan het ook zinvol dienst doen om het (boven)lokaal armoedebestrijdingsbeleid te monitoren. Indien lokale besturen hun rol als regisseur van het lokaal sociaal beleid maximaal willen invullen, hebben ze immers nood aan goede data: wie zijn de burgers in onze gemeente/stad die het financieel moeilijk hebben? Welke lokale maatregelen kunnen de situatie van deze burgers en hun gezinnen op (korte termijn) verbeteren of verzachten?

De informatiesystemen van OCMW's bevatten veel administratieve data van waaruit armoede indicatoren zouden kunnen worden opgemaakt. De data die maatschappelijk werkers ingeven voor het voeren van een sociaal onderzoek zouden veel informatie kunnen geven over de kenmerken van de burgers die hulp vragen en met welke vragen burgers komen aankloppen. De databank met de beslissingen van het BCSD geeft dan weer een goed zicht op de grootte en de samenstelling van de groep aan wie een bepaalde vorm van (immateriële, materiële of financiële) steun wordt verleend. Wanneer deze data worden vergeleken met de gemeentelijke administratieve data, krijgt een lokaal bestuur een beeld van de relatieve grootte van de groep die een beroep doet op het OCMW en wie in meerdere of mindere mate wordt bereikt. Vandaag de dag worden deze data niet of nauwelijks gebruikt omdat ze vooral bestaan uit geschreven tekst.

De cijfermatige REMI-data komen tegemoet aan deze tekortkoming. De REMI-databank bevat momenteel gegevens over de sociaaleconomische en demografische situatie van de steunvrager en zijn gezin, en over de hoogte en de samenstelling van het gezinsinkomen en de noodzakelijke uitgaven om menswaardig te kunnen leven. Deze data worden jaarlijks toegankelijk gemaakt voor de lokale besturen in de vorm van rapporten (zie bijlage 3 voor een overzicht van de indicatoren die opgenomen worden in deze rapporten). De data geven lokale besturen de mogelijkheid om beleidsdoelstellingen te formuleren op een geaggregeerd niveau. Als in de toekomst deze data wordt gekoppeld aan de beslissingen van het BCSD, kan ook de impact van de genomen maatregelen worden gemeten waardoor effectieve en efficiënte beleidsmonitoring mogelijk wordt.

“REMI maakt ook dingen zichtbaar voor het bestuur bijvoorbeeld identificatie van bepaalde pijnpunten en doelgroepen. Hier kan je de evolutie zichtbaar maken voor het bestuur. Op die manier heb je meer slagkracht naar het bestuur toe.” (middelgroot OCMW, West-Vlaanderen)

Ook bovenlokale overheden hebben momenteel weinig zicht op de grootte en de samenstelling van de groep kwetsbare burgers die gebruik maakt van het recht op maatschappelijke dienstverlening, en evenmin op de aard, de omvang en de toekenningscriteria die OCMW's hanteren voor AFS. De data uit

⁹ Deze verbetersuggestie mag echter niet los worden gezien van het feit dat een sociaal onderzoek altijd enige tijd vraagt en de hiervoor nodige tijd niet echt groter is wanneer de REMI tool hiervoor wordt gebruikt (zie Cornelis et al., 2012).

REMI kunnen deze informatie beschikbaar maken voor de bovenlokale overheid. Deze informatie is in een gelaagde welvaartsstaat (Cantillon, 2016, p. 110) als de onze noodzakelijk, zeker als de hogere overheden wil inzetten op een zachte aansturing en stroomlijning van de OCMW's met het oog op een gelijkwaardige toegang tot het recht op een menswaardig inkomen, onafhankelijk van de plaats waar iemand woont.

Wanneer een groot aantal OCMW's de REMI-tool gebruikt op een voldoende gestandaardiseerde manier, kan de bovenlokale overheid de REMI-data aanwenden om de kenmerken van gezinnen die een beroep doen op het OCMW in kaart te brengen en haar armoedebestrijdingsbeleid hierop af te stemmen. Daarnaast kunnen de verzamelde REMI-data ook een licht werpen op de betaalbaarheid van publieke dienstverlening zoals onderwijs, kinderopvang, openbaar vervoer, huisvesting, energie of water op bovenlokaal niveau door de referentiebedragen te vergelijken met de reële bedragen die in REMI worden ingegeven. Dit vereist een meer doorgedreven gestandaardiseerd gebruik van de REMI-tool dan dat tot nog toe het geval is. Bijvoorbeeld zou het invullen van meerdere velden (naast huurkosten of afbetalingen voor een hypothecaire lening) verplicht kunnen worden gemaakt. Verder zou het nuttig zijn om te weten welke REMI-dossiers werden opgemaakt met het oog op het voorleggen van een sociaal verslag in functie van (financiële of materiële) steun aan het BCSD en welke beslissing de leden van het BCSD hierover namen (op het vlak van financiële steun).

We vroegen de REMI-gebruikers in welke mate ze het een goede zaak vinden moesten er bovenlokale richtlijnen komen om de voorwaarden tot en het bedrag van aanvullende financiële steun te bepalen. 79% van de OCMW's beantwoordden deze vraag positief. Deze voorstanders schuiven vooral het rechtvaardigheids- en gelijkheidsprincipe naar voren en geven aan dat momenteel de verschillen binnen en tussen OCMW's te groot zijn.

“Er is te veel willekeur op het terrein en cliënten hebben onvoldoende rechtszekerheid”
(middelgroot OCMW, Antwerpen)

“In alle steden zou het “menswaardig inkomen” gelijk moeten zijn, maar wel rekening houden met lokale omstandigheden. De tool zou dan ook rekening moeten houden met bv. de huurprijzen per centrumstad” (zeer groot OCMW, Oost-Vlaanderen).

“Bovenlokale richtlijnen zullen zorgen voor “objectivering van steunverlening binnen ons OCMW en tussen OCMW's, houvast voor de maatschappelijk werker voor voorstellen van financiële steun, voorkomen van subjectieve beoordeling van de voorstellen door de leden van het BCSD” (middelgroot OCMW, Vlaams Brabant)

De tegenstanders van bovenlokale richtlijnen verwijzen vooral naar het maatwerk dat ze willen blijven bieden. Ze vrezen dat bovenlokale richtlijnen dit te veel zal beknotten.

“Ik vind REMI een super toepassing. Echter zijn er grote verschillen tussen steden en gemeenten, tussen rijke en arme gemeenten enz. Bovenlokale richtlijnen gaan het maatwerk beknotten. Wel zou het een bijdrage zijn om REMI als toepassing, met lokale accenten te kunnen vergrendelen in het maatschappelijk werk van elk OCMW”. (klein OCMW, Vlaams Brabant)

4 BESLUIT

De minimum inkomensbescherming (sociale bijstand, sociale zekerheid en minimumlonen) in ons land is ontoereikend om menswaardig te kunnen leven. Daarom kennen vele OCMW's aanvullende steun toe onder vorm van aanvullende financiële steun (AFS) of in de vorm van steun in natura. Het toekennen van deze aanvullende steun valt onder het recht op maatschappelijke dienstverlening. Voor de uitvoering van dit recht hebben de OCMW's, in tegenstelling tot het recht op maatschappelijke integratie (leefloon), een grote discretionaire ruimte (De Wilde, Cantillon, Vandenbroucke & De Bie, 2016). Hierdoor bestaan er grote verschillen tussen OCMW's wat betreft de aard, de toekenningsvoorwaarden en de hoogte van de AFS. Ook de manier waarop OCMW's de financiële behoefte van cliënten diagnosticeren en de procedure om AFS toe te kennen verschillen sterk. Dit heeft tot gevolg dat het recht op een menswaardig inkomen in hoge mate afhankelijk van de woonplaats van de cliënt.

Om hieraan tegemoet te komen zijn er in het verleden meerdere initiatieven genomen om bovenlokale afspraken te maken over het toekennen van AFS. Echter, deze instrumenten zijn gebaseerd op het principe van gelijkheid: voor ieder gezin met eenzelfde gezins- en inkomenssituatie wordt eenzelfde AFS voorgesteld, ook wanneer ze verschillende noodzakelijke uitgaven hebben. OCMW's erkennen dat dergelijke instrumenten, gebaseerd op het gelijkheidsprincipe, niet leiden tot sociaal rechtvaardige beslissingen over AFS. De referentiebudgetten zijn ontwikkeld op verzoek van de OCMW's om een antwoord te geven op de vraag of en in welke mate burgers die bij het OCMW komen aankloppen financieel behoeftig zijn. Referentiebudgetten vertegenwoordigen het inkomen dat gezinnen minimaal nodig hebben om adequaat te participeren aan de maatschappij.

Om in de praktijk aan de slag te gaan met de referentiebudgetten, werd de REMI-applicatie ontwikkeld die een referentiebudget weergeeft op maat van elke cliëntsituatie. De tool brengt systematisch de inkomsten en de noodzakelijke uitgaven van een gezin in kaart, rekening houdend met de behoeften van een gezin en de lokale leefcontext. Voor huisvesting wordt steeds gebruik gemaakt van de reële uitgaven. Voor de andere uitgavencategorieën kunnen de maatschappelijk werkers vertrekken van de achterliggende referentiebedragen en deze aanvullen en/of wijzigen. REMI geeft als resultaat een maanbudget waarin het saldo aangeeft of de cliënt voldoende (positief saldo) of te weinig inkomen (negatief saldo) heeft om adequaat aan de maatschappij deel te kunnen nemen en hoe groot dit overschot of tekort is. Zo diagnosticeert REMI op een wetenschappelijk onderbouwde manier de financiële behoefte op maat van iedere gezinssituatie en waarborgt het hierbij het principe van gelijkwaardigheid.

De praktijkvoorbeelden van REMI-gebruikers tonen aan dat de sociale dienst in overleg met de leden van het BCSD transparante afspraken maakt over de doelgroep voor wie de behoefte wordt onderzocht via REMI, de noodzakelijke uitgaven die extra in rekening kunnen worden gebracht en de steun die aan behoeftigen wordt toegekend. Omwille van dit afsprakenkader en omdat REMI systematisch alle uitgaven en inkomsten meeneemt in het behoefte-onderzoek (en dit vóór het gebruik van REMI vaak niet het geval was), zorgt REMI ervoor dat verschillen voor het diagnosticeren van de financiële behoefte binnen een OCMW veelal verdwijnen en de verschillen tussen OCMW's sterk verminderen. Hierdoor is de diagnose van financiële behoefte van een cliënt minder afhankelijk van het OCMW waar hij aanklopt en van de maatschappelijk werker die hem begeleidt.

Wanneer een cliënt financieel behoeftig is, geeft het overzicht uit REMI maatschappelijk werkers en cliënten een leidraad om te bepalen welke ondersteuning het meest aangewezen is om structureel moeilijke levensomstandigheden te verbeteren. Bij een negatief maanbudget kan de cliënt zelf meezoeken naar mogelijke stappen om zijn gezinsbudget structureel te verbeteren.. 96% van de REMI-

gebruikers geeft behoeftige cliënten tijdelijk AFS. Meestal verbinden zij hieraan bepaalde voorwaarden. De hoogte van de AFS die OCMW's verlenen is niet alleen afhankelijk van de vastgestelde behoefte, maar ook van de budgettaire ruimte die het lokale bestuur heeft of hiervoor wil/kan vrijmaken. Zo financieren sommige OCMW's (32%) niet het volledige tekort wanneer dat zich dat situeert boven een bepaald maximumbedrag of wanneer het gezin op die manier een inkomen zou verwerven dat in de buurt komt van wat het gezin zou verdienen met een tewerkstelling op het niveau van een minimumloon (23%). Daar waar de verschillen voor het toekennen van AFS binnen hetzelfde OCMW verdwijnen, blijven zo de verschillen tussen OCMW's voor het toekennen van AFS bestaan. De meeste REMI-gebruikers vinden dit geen goede zaak en zijn voorstander van bovenlokale richtlijnen om de voorwaarden tot en het bedrag van aanvullende financiële steun te bepalen.

Naast het inzetten van REMI als individueel begeleidingsinstrument kan het ook zinvol dienst doen om een (boven) lokaal armoedebestrijdingsbeleid te monitoren. REMI stelt op een overzichtelijke manier data ter beschikking over de kenmerken van de doelgroepen (bijvoorbeeld naar gezinstype, eigenaarsstatuut en sociaal statuut) die steun vragen bij het OCMW en over de financiële situatie van deze doelgroepen. Deze data kunnen lokale besturen aanwenden om beleidsdoelstellingen te formuleren die monetaire armoede structureel aanpakken en om vervolgens de impact van de genomen beleidsmaatregelen te monitoren. Indien de beslissingen van het BCSD worden gekoppeld aan deze data, kan ook de impact van de beslissingen van het BCSD worden gemeten.

Wanneer REMI door een voldoende groot aantal OCMW's systematisch wordt gebruikt als diagnose-instrument voor financiële behoeftigheid, kan ook de bovenlokale overheid de data gebruiken om zicht te krijgen op de grootte en de samenstelling van de groep burgers die steun vraagt aan het OCMW en op wie hiervan in armoede verkeert (omdat het noodzakelijk gezinsbudget een negatief saldo vertoont). Wanneer REMI daarnaast door een voldoende groot aantal OCMW's systematisch, en meer gestandaardiseerd zou worden gebruikt voor het toekennen van AFS zal het gebruik van het instrument ook kunnen zorgen voor een grotere stroomlijning van het bijstandsbeleid tussen de OCMW's. Tot slot kunnen de verzamelde REMI-data ook nuttig worden gebruikt door (boven)lokale bestuurders om de betaalbaarheid van publieke producten en diensten te bestuderen en waar nodig te verbeteren.

5 BIJLAGEN

Bijlage 1 Overzicht van enkele veelvoorkomende maatregelen die we in rekening hebben genomen om het effect van sociale voordelen op het besteedbaar inkomen uit het leefloon aan te tonen

Maatregel of tegemoetkoming¹⁰	Toekennende instantie	Voorwaarden
Stookoliefonds toelage	Vzw Sociaal Verwarmingsfonds	Inkomensgrenzen (VT) of verhoogde tegemoetkoming of schuldoverlast
Maximumprijs elektriciteit en aardgas	Energieleveranciers	Leefloon, invaliditeit of tegemoetkoming ouderen
Sociale correctie Vlaamse energieheffing	Vlaamse regering	Beschermde afnemer, budgetmeter, stroombegrenzer
Kortingsbon energiezuinige apparaten	Netbeheerder	Leefloon, invaliditeit of tegemoetkoming ouderen
Sociaal tarief leidingwater	Drinkwatermaatschappij	Leefloon, invaliditeit of tegemoetkoming ouderen
Verhoogde tegemoetkoming (VT)	Ziekenfonds	Specifieke categorieën + inkomensgrenzen
Korting op Vlaamse zorgverzekering	Vlaamse zorgkas	Specifieke categorieën + inkomensgrenzen
De Lijn-korting	De Lijn	Leefloon of verhoogde tegemoetkoming of tegemoetkoming ouderen of verblijf in lokaal opvanginitiatief
Sociaal tarief telefonie en internet	Telefoonmaatschappij	Leefloon, specifieke handicap of 65+ met verhoogde tegemoetkoming
Vrijstelling/korting provinciebelasting	Provincie	Leefloon en/of verhoogde tegemoetkoming

¹⁰ De schuingedrukte maatregelen worden in principe automatisch toegekend, de overige maatregelen moeten worden aangevraagd.

Bijlage 2 Voorbeeld van een basisdossier voor een fictieve cliënt in REMI

Dossier Nancy V.

07/04/2020 14:22

Persoonlijke gegevens	
Rijksregisternummer:	XX.XX.XX-XXX.XX
Familienaam:	V.
Voornaam:	Nancy
Geboortedatum:	10/01/1985
Geslacht:	Vrouw
Gezondheid	
Remgeld:	0.00 per maand
Extra uitgaven (kledij, voeding, mobiliteit, ...):	0.00 per maand
Gezin	
Alimentatie (onderhoudsgeld):	0.00 per maand
Kinderopvang:	210.00 per maand
Onderwijs(kosten):	0.00 per maand
Media	
Internetkosten:	0.00 per maand
Kabeltelevisie:	0.00 per maand
Telefoonkosten:	0.00 per maand
Verzekering en bijdragen	
Ziektefondsbijsdrage:	0.00 per maand
Zorgverzekering:	0.00 per jaar
Hospitalisatieverzekering:	0.00 per jaar
Brandverzekering:	0.00 per jaar
Familiale verzekering:	0.00 per jaar
Belastingen	
Provinciebelasting:	0.00 per jaar
Lokale belasting:	0.00 per jaar
Vakbondsbijsdrage:	0.00 per maand
Auto	
Auto noodzakelijk?	Ja
Onderhoud en reparatie:	0.00 per jaar
Brandstof:	65.00 per maand
Afschrijving:	0.00 per maand
Verzekering:	238.40 per jaar
Controle:	36.60 per jaar
Wegenbelasting:	102.56 per jaar

Dossier Nancy V.

07/04/2020 14:22

Totaal eigen inkomsten	
Inkomen uit arbeid:	1502.00 per maand
Extra inkomsten (vakantiegeld, 13de maand, ...):	0.00 per maand
Werkloosheidsuitkering:	0.00 per maand
Invalideitsuitkering:	0.00 per maand
Ziekteuitkering:	0.00 per maand
Leefloon:	0.00 per maand
Pensioen:	0.00 per maand
Andere (uitzonderlijke inkomsten, huurinkomsten, ...):	0.00 per maand
Belastingen	
Personenbelasting:	0.00 Terugtrekken per jaar
Andere ontvangen vergoedingen	
Bedrag kindergeld:	382.48 per maand
Alimentatie (onderhoudsgeld):	300.00 per maand
Spaargeld	
Bedrag:	2500.00

Woning	
Eigenaar / Huurder:	Huurder
Private of sociale woning?:	Private huisvesting
Huur/hypotheek + bijkomende kosten:	615.00 per maand
Huur garage:	0.00 per maand
Verbruikerskosten	
Kosten Water:	35.00 per maand
Kosten Elektriciteit:	185.00 per maand
Kosten Gas:	0.00 per maand
Kosten Mazout:	0.00 per maand
Kosten Hout:	0.00 per maand
Kosten Steenkool:	0.00 per maand

Schulden				
Omschrijving	Totaalbedrag	per maand	Begindatum	Einddatum
Met afbetalingsplan				
afbetaalplan energieschuld	800.00	40.00	01/03/2019	01/10/2021

Dossier Nancy V.

07/04/2020 14:22

Gezinssamenstelling

Kinderen

Voornaam: Léon
Geboortedatum: 28/02/2013
Geslacht: Man
Voltijds inwonend: Ja
Inkomsten
Leercontract: Nee
Studietoelagen: 188.19 per jaar
Onderwijs(kosten)
Scholingsniveau: Lager onderwijs
Pendel / Kot: Maak een keuze
Huur kot: 0.00 per
Schoolrekening: 0.00 per maand
Schoolbenodigdheden: 0.00 per maand
Inschrijvingsgeld school: 0.00 per maand

Voornaam: Hanne
Geboortedatum: 15/03/2016
Geslacht: Vrouw
Voltijds inwonend: Ja
Inkomsten
Leercontract: Nee
Studietoelagen: 103.70 per jaar
Onderwijs(kosten)
Scholingsniveau: Kleuteronderwijs
Pendel / Kot: Maak een keuze
Huur kot: 0.00 per
Schoolrekening: 0.00 per maand
Schoolbenodigdheden: 0.00 per maand
Inschrijvingsgeld school: 0.00 per maand

Maandbudget Nancy V.

07/04/2020 14:27

Vaste uitgaven	Referentiebudget	Reële uitgaven	Verrekend in budget
Brand- en familiale verzekering	20.18		20.18
Huur/hypotheek + bijkomende kosten	661.57	615.00	615.00
Onroerende voorheffing en schuldsaldo			0.00
Verbruikerskosten	171.75	220.00	220.00
Ziekenfondsbijdrage, zorgverzekering, hospitalisatieverzekering	31.54		31.54
Alimentatie (onderhoudsgeld)/Kinderopvang		210.00	210.00
Internetkosten	20.83		20.83
Kabeltelevisie	20.83		20.83
Telefoonkosten	8.00		8.00
Vakbondsbijdrage/Belastingen (provincie, crisis,...)	13.52		13.52
Totaal	948.22	1045.00	1159.90

Leefgeld	Referentiebudget	Reële uitgaven	Verrekend in budget
Voeding	364.06		364.06
Klein onderhoud woning (poetsgerief, spaarlampen)	1.93		1.93
Gezondheid en verzorging	69.63		69.63
Kleding	136.50		136.50
Herstel schoenen, schoensmeer, naaigerief en waspoeder	12.85		12.85
Vervoer (trein, bus, onderhoud fiets)	48.13		48.13
Onderwijs	48.91		48.91
Ontspanning, onderhoud relaties, zakgeld	300.98		300.98
Nazicht boiler, centrale verwarming, herstellingen aan woning	17.19		17.19
Rest- en gft-afval en andere burgerverplichtingen	10.92		10.92
Totaal	1011.10	0.00	1011.10

Toekomstige voorzieningen	Referentiebudget		Verrekend in budget
Keukenuitrusting	15.20		15.20
Bed en toebehoren	6.70		6.70
Wasmachine, strijkijzer en -plank, droogrek, wasspelden, kleerkast	6.92		6.92
Fiets	8.33		8.33
Groot onderhoud woning en veiligheid (verven, behangen, vloerbekleding en gordijnen vervangen)	17.80		17.80
Computer, printer, fototoestel, tv+dvd+radio+cd, gsm, zetel, kast, tafeltje	32.94		32.94
Totaal	87.89		87.89

Maandbudget Nancy V.

07/04/2020 14:27

Gezondheid en verzorging	Bedrag	Verreken in budget
Remgeld	0.00	0.00
Extra uitgaven (kledij, voeding, mobiliteit, ...)	0.00	0.00
Schulden	Bedrag	Verreken in budget
Met afbetalingsplan		
afbetaalplan energieschuld	40.00	40.00
Auto	Verreken in budget	
Onderhoud en reparatie	0.00	
Brandstof	65.00	
Afschrijving	0.00	
Verzekering	19.87	
Controle	3.05	
Wegenbelasting	8.55	
Varia	Bedrag	
Geen varia aanwezig in dit dossier		
Totaal		136.47

	Referentiebudget	Reële uitgaven	Totaal budget
Vaste uitgaven	948.22	1045.00	1159.90
Leefgeld	1011.10	0.00	1011.10
Toekomstige voorzieningen	87.89		87.89
Extra			136.47
Totaal	2047.21	1045.00	2395.36

Totaal eigen inkomsten	2208.80
Totaal budget	2395.36
Saldo	-186.56

Bijlage 3 Indicatoren die jaarlijks verzameld en worden gepubliceerd in de benchmarkrapporten van CEBUD en ter beschikking worden gesteld van het OCMW

Sociaal-demografische en financiële situatie van de steunvrager zijn/haar gezin	
Hoofdaanvrager	<ul style="list-style-type: none"> - Aanvrager volgens geslacht - Aanvrager volgens activiteitsstatus (werkend, werkloos, gepensioneerd)
Gezinssamenstelling	<ul style="list-style-type: none"> - Alleenstaanden zonder kinderen, alleenstaanden met 1, 2, 3 of meer kinderen, koppels, koppels met 1, 2, 3 of meer kinderen, andere
Inkomen	<ul style="list-style-type: none"> - Bron van inkomsten (arbeid, werkloosheid, invaliditeit/ ziekte, leefloon, pensioen, andere, belastingen, kindergeld, alimentatie, studiebeurs) en gemiddeld bedrag per bron - Inkomen volgens kenmerken aanvrager
Huisvesting	<ul style="list-style-type: none"> - Eigenaarsstatuut (eigenaar, private huurder en sociale huurder) - Uitgave voor huisvesting (per eigenaarsstatuut en per gezinstype) - Verbruikerskosten (per gezinstype)
Andere uitgaven	<ul style="list-style-type: none"> - Reële uitgaven voor gezondheid - Reële uitgaven voor kinderopvang - Te betalen alimentatie - Reële uitgaven voor verzekeringen - Reële uitgaven voor onderwijs
Schulden	<ul style="list-style-type: none"> - Aantal actieve dossiers met 0, 1, 2,..., 7 of meer ingevoerde schulden (met uitzondering van de hypothecaire lening) - Gemiddeld bedrag aan maandelijkse afbetaling voor deze schulden en totale schuldwaarde
Eigen wagen	<ul style="list-style-type: none"> - Aantal actieve dossiers waarbij eigen autobezit wel en niet noodzakelijk is - Gemiddelde kosten verbonden aan autobezit: onderhoud, benzine, afschrijving, verzekering, controle, wegenbelasting
Behoeftesituatie	
Negatief saldo	<ul style="list-style-type: none"> - Aantal actieve dossiers met negatief saldo - Grootte van negatief saldo
Saldo en gezinstype	<ul style="list-style-type: none"> - Gemiddeld saldo volgens gezinstype
Saldo en schulden	<ul style="list-style-type: none"> - Gemiddeld saldo voor dossiers met en zonder schulden - Aantal dossiers met negatief en positief saldo voor dossiers met en zonder schulden
Saldo en eigen wagen	<ul style="list-style-type: none"> - Gemiddeld saldo voor gezin waarin een eigen wagen wel en niet noodzakelijk is - Aantal dossiers met negatief en positief saldo voor gezin waarin een eigen wagen wel en niet noodzakelijk is
Saldo en huisvesting	<ul style="list-style-type: none"> - Gemiddeld saldo voor eigenaars, private huurders, sociale huurders - Aantal dossiers met negatief en positief saldo voor eigenaars, private huurders en sociale huurders

6 REFERENTIES

- Belfius. (2019). *De financiële situatie van de Vlaamse lokale besturen. Statistisch overzicht van 2018 en 2019*. Brussel: Belfius. Bank & Verzekeringen.
- Beyns, K., Bruyndonckx, S., Schildermans, E., Van Beurden, V., Van Braeckel, F., & Van Deun, E. (2008). *Menswaardig leven. Een onderzoek binnen de Kempense OCMW's*. Katholieke Hogeschool Kempen, Geel.
- Buyse, L., Goedemé, T., Van der Heyden, M., Van Mechelen, N., Janssens, J., De Spiegeleer, T., & Nisen, L. (2017). De automatische toekenning van rechten in de Belgische sociale bescherming. Stand van zaken en kritische reflectie. In: Raeymaeckers, P., Noël, C., Boost, D., Vermeiren, C., Coene? J. & Van Dam, S. (2017). *Armoede in België. Jaarboek 2017*. (pp. p. 73-99).
- Cambois, E., Brønnum-Hansen, H., Hayward, M., & Nusselder, W. J. (2020). Monitoring Social Differentials in Health Expectancies. In *International Handbook of Health Expectancies* (pp. 45-66): Springer.
- Cantillon, B. (2016). *De staat van de welvaartsstaat*. Leuven: Acco.
- Collado, D., Cantillon, B., Van den Bosch, K., Goedemé, T., & Vandellannoote, D. (2016). The end of cheap talk about poverty reduction: the cost of closing the poverty gap while maintaining work incentives.
- Cornelis, I., Peeters, N., Reynaert, J., Thijs, P., Casman, M., Nisen, L., & Storms, B. (2012). REMI: referentiebudgetten voor een menswaardig inkomen. Een webapplicatie. Geel/Luik: CEBUD/ULG.
- Cornelis, I., Peeters, N., & Storms, B. (2013). OCMW-steun en menselijke waardigheid. Onderzoek naar de effectiviteit van het implementeren van REMI voor het berekenen van de aanvullende steun door Vlaamse OCMW's. In *Onderzoek naar de effectiviteit van het implementeren van REMI voor het berekenen van de aanvullende steun door Vlaamse OCMW's*.
- De Lathouwer, L. (1996). *Universaliteit en selectiviteit in werkloosheidsstelsels. Een vergelijkende studie van België en Nederland*. Doctoraatsverhandeling, Universitaire Instelling Antwerpen, Antwerpen.
- De Wilde, M., Cantillon, B., Vandenbroucke, F., De Bie, M. (red) (2016). *40 jaar sociale bijstand*. Leuven: Acco, p. 65-83.
- De Wilde, M. (2018). *Between legislation and realisation comes implementation: the effect of the multi-layered implementation process on social policy outcomes*. PhD, University of Antwerp,
- Dehaes, V., Pauwels, K., Lambrechts, E., & Wuyns, M. (2001). *De bijstandspopulatie in Vlaanderen: feiten en reflecties. I. Het bestaansminimum*. Brussel: CBGS.
- Deleeck, H., Berghman, J., van Heddegem, P., & Vereycken, L. (1980). *De sociale zekerheid tussen droom en daad. Theorie, onderzoek en beleid*. Leuven: Acco.
- Doyal, L., Gough, I. (1991). *A theory of human need*. Palgrave Macmillan.
- Frederickx, M., Peeters, N., Mertens, T., Storms, B., Van Thielen, L., & Penne, T. (2019). *Menswaardig leven met een minimuminkomen? In Dossier over menswaardigheid, de doeltreffendheid van de Belgische minimuminkomens en de impact van sociale voordelen*.
- Goedemé, T., Penne, T., Van den Bosch, K., & Storms, B. (2019). Is there common ground for defining a decent social minimum in Europe? In T. Kotkas, I. Leijten, & P. F (Eds.), *Specifying and securing a social minimum in the battle against poverty* (pp. 93-109): Bloomsbury Publishing Plc.
- Luyten, D. (1993). *OCMW en Armeenzorg. Eensociologische studie van de sociale grenzen van het recht op bijstand*. Doctoraal proefschrift. Leuven: KU Leuven.

- Malcorps, A. (2009). Een eerste aanzet tot onderzoek naar de hulpverlening aan tienermoeders. (Masterproef voorgelegd met het oog op het behalen van de graad van Master in de Sociologie). UA, Antwerpen.
- Mertens, T., & Storms, B. (2014). Aanvullende financiële steun door Kempense OCMW's. Update 2013. Geel: CEBUD.
- Storms, B. (2012). Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie. Doctoraal proefschrift. Universiteit Antwerpen, Antwerpen.
- Storms, B. (2018). Over de ondoeltreffendheid van de bijstandsinkomens en hoe OCMW's referentiebudgetten kunnen gebruiken als maatstaf om individuele leefsituaties te beoordelen in functie van de menselijke waardigheid. CEBUD-working paper 1801.
- Storms, B. (2019). Go tegen gezinsarmoede. Een onderzoek naar de werking en de resultaten van het GezinsOndersteuningsteam in Mechelen. Mechelen: Sociaal Huis Mechelen.
- Storms, B., Geboers, E. (2020). Gebruik Remi-tool door Vlaamse OCMW's. Geel: CEBUD, Thomas More
- Storms, B., Peeters, N., Cornelis, I., Reynaert, J.-F., Thijs, P., & Nisen, L. (2013). Ook getest op mensen. Referentiebudgetten als maatstaf voor de doeltreffendheid van de sociale bescherming. In L. Willy, P. Isabelle, J. Vranken, & R. Van Rossem (Eds.), *Armoede in België. Jaarboek 2013* (pp. 267-287). Leuven: Acco
- Storms, B., & Van den Bosch, K. (2009). Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen. Leuven: Acco
- Storms, B., Van Mechelen, N. (2016). De doeltreffendheid van de bijstandsinkomens. In M. De Wilde, Cantillon, B., Vandenbroucke, F., De Bie, M. (Ed.), *40 jaar sociale bijstand* (pp. 65-83). Leuven: Acco.
- Van Mechelen, N., & Bogaerts, K. (2008). Aanvullende financiële steun in Vlaamse OCMW's. CSB-bericht 6/2008.
- Van Mechelen, N., & Janssens, J. (2017). Who is to blame? An overview of the factors contributing to the non-take-up of social rights. CSB Working Paper 1708.
- Van Mechelen, N., Zamora, D., & Cantillon, B. (2016). De groei en diversificatie van de bijstandspopulatie. In M. De Wilde, B. Cantillon, F. Vandenbroucke, & M. De Bie (Eds.), *40 jaar OCMW en bijstand* (pp. 13-32). Leuven: Acco.
- Verlinden, R. (2012). De OCMW barometer brengt hulp- en dienstverlening in kaart. *Lokaal*(16 maart 2012), 22-25.
- Vinck, J., Lebeer, J., & Van Lancker, W. (2019). Non-take up of the supplemental child benefit for children with a disability in Belgium: A mixed-method approach. *Social Policy & Administration*, 53(3), 357-384.
- Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen. (2020). Statistieken: kandidaat-huurders. Retrieved from <https://www.vmsw.be/home/footer/over-sociale-huisvesting/statistieken/kandidaat-huurders-en-kopers>
- Vlaamse Woonraad, V. (2019). Advies (over) leven in armoede. Brussel.